

Páll Gábor: Beszámoló az idec2017-ről

július 6, 2017

Páll Gábor: „Hazaérkezés” – Beszámoló az IDEC 2017 találkozóról

Izrael, 2017 április

Bevezető

A 2017-es IDEC (International Democratic Education Conference) eseményén jártam és szándékosan nem konferenciaként jellemeztem a címben, mert kevésbé volt konferencia számomra, inkább volt egy felszabadító és energiával feltöltő rendezvény.

Izraelben került megrendezésre, és Ármin barátommal mentünk ki ketten. Egy teljes hetet töltöttünk el, aminek az első két napján demokratikus és innovatív oktatási intézményeket látogattunk meg, a konferencia többi részében pedig előadások, workshopok, „open space” lehetőségek voltak.

Régi álmok

Elmondhatom, hogy egy régi álmom vált valóra: eljutni egy valóban alternatív, demokratikus iskolába! Ráadásul egy héten belül többre is! Ott dolgozókkal beszélgetni, ott tanuló diákokkal lógni... és persze szakemberekkel, érdeklődőkkel vitázni úgy, hogy már van egy közös alapunk. Hiszünk a

gyerekek szabadságában, hiszünk a szabad és demokratikus oktatás megteremtésének lehetőségeiben. Haza érkeztem.

Ami még a liberálisoknál is kiveri a biztosítékot: a Sudbury modell

Bár hivatalosan az eredeti massachusetts-i Sudbury Valley School nem épít hálózatot, valójában célja a Sudbury iskola koncepció terjesztése. Ez lényegében abban más egy „hagyományos” demokratikus iskolától, hogy nem ajánlanak meg órákat, tevékenységeket a diákoknak szabad választásra. Elvük, hogy a diákok érdeklődése mentén bontakozzanak ki tevékenységek, a felnőttek ne befolyásolják a gyerekek tanulását a saját elképzelésükkel.

Az izraeli Kanaf Demokratikus iskola is így működik, ahol volt szerencsém járni. A gyakorlatban úgy néz ki, hogy a diákok és a „személyzet” (school staff, ami különböző egyetemi végzettségű pedagógusokból áll) az iskola szabályait betartva azt csinálnak, amit csak akarnak. A tanároknak persze van egyfajta facilitáló, tanító szerepük, de saját kezdeményezésük nem lehet a tanításra. Nem hirdethetnek meg tanórákat az iskolában, amíg a diákok nem kérik őket erre. A diákok pedig rendszerint igénybe is veszik a pedagógusokat – de nem mindig. Mert van olyan gyerek, aki jobban szeret egyedül tanulni, vagy kortársaival. Van olyan, aki profibb egy területen, és ő oktatja abban a tevékenységben, tudományterületben kevésbé jártas társait. Ezek mellett rengeteg spontán tanulás jön létre. Mikor egy ott tanuló diákkal beszélgettem (angolul) akkor sokat szabadkozott az angol tudása miatt. Valójában nem volt rosszabb, mint amilyen mondjuk nekem volt 16 évesen.

Beszélgetésünk közben folyamatosan tanult – ha valamilyen szó nem jutott eszébe, akkor próbálta körbe írni, és ha rájöttem mire gondol, akkor megmondtam neki. Vagy ha valami nagyon specifikus szót keresett, akkor random oda szólt egy társának héberül, hogy segítsen neki lefordítani azt a kifejezést. Kanafban naponta vannak demokratikus gyűlések (a diákok és

tanárok szavazata egyenlő értékkel bír), és hetente többször takarítanak, csinálnak rendet. Az oda járó tanfelügyelők már csak azt szokták kérdezni, hogy tudnak-e valamiben segíteni, mert azt tapasztalják, hogy itt minden rendben van. Erőszakos konfliktus ritkán fordul elő, és a hagyományos iskolai záróteszteken is átlagosan teljesítenek a diákok. Tehát az a fajta tanulás, amit súlykolnak tradicionális iskolákban itt is létre jön, de az oda vezető út más, és a motiváció minden esetben a diáktól érkezik. Persze lehet ezt kritikailag szemlélni: bár az iskola nem támaszt követelményeket, azért a szélesebb társadalom, vagy a család elvárhat olyan dolgokat is, amiket amúgy a gyerek nem feltétlen szeretne megvalósítani. Saját tapasztalatomból azt mondhatom, hogy ez a fajta ráhatás ritka, már csak azért is, mert a diákok szülei (többnyire) hisznek a demokratikus iskolák rendszerében, azonosulnak annak szemléletével.

Azt nem tudom biztosan állítani, hogy „jó-e” a Sudbury liberális hozzáállása, ami 100%-ban a gyerekek érdeklődése felől közelít. Mondták az ott tanító tanárok, hogy a gyerekek időnként unatkoznak és nyüstölik őket, hogy ajánljanak fel valamit. Szerintem időnként kell ez a fajta unalom, kell az, hogy a gyerek megélje a szabadság „kínját”. Rám is rám szokott törni, és nyomasztó érzés, hogy nem tudok mit kezdeni vele, de aztán egyszer csak kipattan egy ötlet a fejemből és azt elkezdem megcsinálni. Kanafban mindenre van lehetőség, de elsősorban a demokratikus tanulás és az autonómia a cél. Amit láttam: önfeledten játszó gyerekek, akik motiváltak az életre és nyitottak a világ dolgaira. Ez már csak abban is megvalósult, hogy folyton kérdezgettek tőlünk, hogy honnan érkeztünk, és persze rengeteg közös szelfi is készült. Egyáltalán nem voltak zárkózottak és nagyon fesztelenül lehetett beszélgetni velük! Persze néha a nyelvi különbségek gátat szabtak, de azért mindig volt olyan, aki fordított angolra. Összességében, minden ellenérzésem, és kétkedésem ellenére, beleszerettem a Sudbury koncepciójába – különösen a Kanaf Demokratikus Iskolába.

Kik férnek hozzá a demokratikus iskolákhoz?

Yaacov Hecht gyakran hangsúlyozza könyvében és előadásaiban, hogy a demokratikusok oktatás nem a válasz, hanem a maga a kérdés a XXI. század kihívásaira. Ezzel egyre jobban tudok azonosulni, mert önmagában a jelenleg létező demokratikus iskolák csomó társadalmi problémára nem adnak választ. A kérdés mégis megmarad: hogyan lehet demokratikus, szabad állampolgárokat felnevelni?

Szóval nézzük, hogy milyen problémák merültek fel a konferencia alatt. Az inkluzív oktatás sokszor nem valósul meg: a demokratikus oktatás drága (pl. Izraelben átlagosan 10x annyi a tandíj demokratikus intézményben, mint más iskolában) ezért nem mindenki engedheti meg magának. Bár Izraelben egyre több magán iskola lesz állami fenntartású, a költségek így is csak lassan csökkennek. Emellett a vallási és etnikai sokszínűség sem mindig valósul meg, bár ez Izraelben egészen speciális, mert az arab és a zsidó lakosság sokszor teljesen elkülönül (vannak persze kivételek). Názáret például közel 100%-ban arabok lakta település, míg a mellette levő Názáret-Illit zsidó város. A már részletezett Kanaf Demokratikus Iskolában pedig a vallási diverzitás van kevésbé jelen: az IDEC-en azt mondta az iskola vezetője, hogy egy vallásos zsidó gyerek jár hozzájuk (körülbelül 100-120 diákjuk van).

Ezek azt jelzik, hogy bizonyos rétegek (akik amúgy megengedhetnék maguknak) nem igazán látják ebben az oktatási formában a lehetőséget. Így viszont olyan iskolai környezetben nőnek fel ezek a diákok (a vallásosok és a nem vallásosok is), ami bizonyos szempontból homogén. Persze minden gyerek különbözik, de azért kulturálisan nagyobb távolságok is lehetnek és ennek a távolságnak a csökkentésére fontos a napi szintű interakció. A konferencia egyik meghatározó pillanata volt számomra, amikor az egyik résztvevő egy nagycsoportos beszélgetésen felszólalt: „Hol vannak az arabok/muszlimok? Összesen 2-3 arab nővel találkoztam a konferencia ideje alatt

– ők azok, akik az étkezőben dolgoznak, ők adagolják nekünk a reggelit, ebédet és vacsorát.”

Demokratikus értékelés?

Sugata Mitra professzor beszélt arról, hogy az oktatásban az értékelés is egy komoly kérdés és ez a demokratikus iskoláknak is kihívást jelenthet. A jelenlegi rendszer úgy működik, hogy „ha azt mondd, amiről azt gondolom, hogy jó, akkor az a helyes válasz”. A prof jelenleg egy olyan demokratikus értékelő rendszer kialakításán dolgozik, ahol az emberek szavazhatnak, hogy jó volt-e a válasz, és nem egy „tanár” lesz az, aki teljhatalmúként dönt. A többség dönti el, hogy a válasz helyes volt-e vagy sem. De akkor hogy lehet külön választani a tényeket és a véleményeket? Hiszen a többség is tévedhet! A kérdés továbbra is fenn áll, ugyanakkor az is biztos, hogy valamilyen értékelés kell, valami, ami biztosítja, hogy az a személy rendelkezik azzal a tudással. Hiszen szeretnénk, hogy képzett orvosok, műszaki szakemberek, tanárok, informatikusok stb. legyenek a világban.

Az EMK, mint konfliktuskezelési módszer egy demokratikus iskolában

Az EMK (erőszakmentes kommunikáció) szülőatyja Marshall B. Rosenberg. Lényege, hogy a természetes kapcsolódást elősegítse akár a legkülönbözőbb emberek között is az érzések és szükségletek felismerése és kifejezése által. Emellett fontos eleme a helyzetek objektív meglátása, és a szükségletek kielégítésére irányuló jelenidőben megcselekedhető kérések megfogalmazása.

A Hadera Demokratikus Iskola, ami Summerhillhez hasonlóan működik Izraelben található, itt is voltunk a konferencia során. Abban azért különbözik a két intézmény, hogy Haderában nincsenek bentlakó diákok, illetve már közel 600 diák jár ide. Ez utóbbi különösen fontos különbség, mivel ekkora közösségben nehezebb a demokratikus gyűléseket kivitelezni, ahol mindent

megbeszélhetnek. Ezért sok dolgot nem az iskolai parlamentben vitatnak meg, hanem bizottságok működnek, akiknek különböző feladataik vannak. Az egyik ilyen bizottság a „fegyelmező” bizottság és ennek két tagjával volt szerencsém találkozni egy workshop keretében. Az izgalmas az, hogy ők ketten közel egy éve reformálták meg alapjaiban a bizottságot.

Korábban úgy működött, hogy valaki bepanaszolt egy másik embert. Ekkor a bizottságból 2-3 diák és 1 tanár összeült, mindkét félt meghallgatták, majd igazságot szolgáltatottak: kimondták ki a bűnös, és mi a büntetése. Hogy most hogyan működik, ehhez idézem a 17 éves Yoavot (ő volt az egyik, aki a rendszer átalakítását kidolgozta), aki facebook üzenetben válaszolt a kérdéseimre (én fordítottam magyarra angolról):

„Szabályok: próbáljuk a szabályokat párbeszédén keresztül kommunikálni, ez az iskola közösségétől származó közös kérés volt. Szóval igen, mediáció és empátia, soha sincs bírság. Erőszak esetén is mediációt használunk az EMK-n és empátián keresztül, még inkább ha ez komoly és szándékos, mert azt tapasztaltuk, hogy a büntetés csak ront a helyzeten. Ha valaki erőszakos, de nem egyezik bele a beszélgetésbe, akkor felfüggeszthetjük az iskola látogatásától, azzal a kitételrel, hogy visszajöhet (még csak egy teljes napot sem kell otthon töltenie), ha beszél velünk. Habár azt fontos leszögezni, hogy ez nem büntetés, nem akarjuk, hogy a gyerek „üljön otthon és gondolkodjon el azon, amit tett”. Inkább arról van szó, hogy ez az iskolának és a gyerekek biztonságának megóvásának egy módja és azt az üzenetet szeretnék közvetíteni, hogy nem lehetsz az iskolában ha erőszakos vagy és még csak bele sem egyezel, hogy beszéljess velünk.”

Kompromisszum, vagy konszenzus?

Sok demokratikus iskola kompromisszumra épít. Ez azt jelenti, hogy van egy problémás kérdés, amit megvitatnak, elhangzanak érvek és ellenérvek, majd szavaznak. A többség akarata alapján hoz a közösség döntést.

Ennek van sokféle változata. Néha súlyozott többség szükséges, ami azt jelenti, hogy meghatároznak előre egy bizonyos arányt, amit elkell érni (például kétharmados többség), enélkül nem hozható döntés. Jerry Mintz ír az Irokéz indián törzsekről, ahol a szavazás után a kisebbségbe kerülteket felkérték, hogy érveljenek újra, hátha ezúttal a többség jobban megérti az álláspontjukat, és elkezdenek nézetek és értékrendek közelíteni. Olyan lehetőség is van, hogy bizonyos kérdéseknél nagy többség szükséges, más kérdéseknél egyszerű többség is elegendő. Egyes problémákról hozott szavazásokat van, ahol kőbe vésik egy időszakra (mondjuk egy évre), hogy kipróbálják, megnézzék a hosszú távú hatását, mielőtt változtatnának rajta. Ezekhez képest merőben másféle útnak és nekem tetszőnek tartom a konszenzusos módszert. Erről hallottam már korábban, hogy egyes iskolákban ezt alkalmazzák, a konferencia során Miki Kashtan beszélt ennek az elméletéről.

A konszenzus lényegében arról szól, hogy nem kötünk kompromisszumot, nem a „középen lévő” megoldást keressük, hanem azt a stratégiát dolgozzuk ki, ami mindenkinek jó. Nem feltétlen születik tökéletes megoldás, de a cél nem is ez lesz, hanem az egyes érvek mögött megbújó szükségletek feltárása. A szükségletek azok, amik mentén kapcsolódunk (mert ezek mindenkinek vannak), ezek után könnyebb megoldást találni.

Néhány praktikus tanács ennek kapcsán, amit az előadáson jegyzeteltem:

- Tegyünk fel sok „miért?” kérdést, hogy a problémát, a különböző érveket minél jobban megértsük!

- Több időbe kerül a konfliktusok megoldása, mint a konszenzus meghozatala – szánjunk bőven időt a konszenzus meghozatalára, ez hosszú távon beérik

- Inkább halasszuk el a megoldást (ha lehetséges), amíg a kölcsönös megértés meg nem születik

- A konszenzusos döntések hatására mindenki szükséglete kielégülhet, ez a cél lebegjen a szemünk előtt

Szöveget ütött a fejemben, hogy mi a helyzet a nagyobb iskolákkal, intézményekkel, ahol sokféle ember igényét,

szükségletét kell összehangolni. Miki erre is adott néhány tippet nekem:

-Bízni a folyamatban! Nagy közösségeknél is működhet a konszenzus, nyilván több időt vesz igénybe (különösen ha nem ehhez vannak hozzászokva a tagok)

-Gyűjtsenek irányelveket a résztvevőktől előre – ezek kontextusban legyenek specifikusak, univerzálisak

-Szűkítsék le a gyűlést azokra, akiknek a leginkább szélsőséges a véleménye, akik nem tudnak megegyezni

Néhány záró gondolat

Arra jöttem rá, hogy a demokrácia és a szabadság kéz a kézben jár. Egyik nem működik a másik nélkül. Egy iskolában ha a közösség egésze sok mindenről dönthet, de a diáknak kötelező minden órára bejárni, akkor az konfliktusok forrásává válhat. Ugyan így igaz fordítva is: ha mindent szabad csinálni, és nincsenek demokratikus folyamatok, akkor a végeredmény maga a káosz. Szóval ha kellő mennyiségű szabadság van és emellett a demokrácia is biztosított, akkor már nagy baj nem lehet. Ez pedig egy hatalmas, izgalmas és sokszínűséget biztosító keret, amiben jól tud működni egy Sudbury, egy Hadera és egy Summerhill is, de bőven beleférnek azok a sulik is, ahol néhány tanóra kötelező.

Ami még fontos, hogy nem szabad elhatárolódnunk a kormányoktól, a rendszerszinttől. Párbeszédet kell kezdeményezni, lobbizni kell a minisztériumokban. Harminc éve alakult az első demokratikus iskola Izraelben magánintézményként, ma már több mint húsz ilyen jellegű iskola van, jelentős részük államilag támogatott. A konferencián pedig több volt és jelenlegi oktatással foglalkozó vezető politikus mondta el, hogy a demokratikus oktatás és a demokrácia mennyire fontos. Egy korábbi oktatási miniszter egyenesen úgy fogalmazott:

„semmi sem fontosabb ügy ma, mint a demokratikus oktatás és nevelés”.

Kapcsolódó oldalak:

- International Democratic Education Network
- EUDEC 2017 Konferencia
- Robert Stark: Demokratikus iskolák és demokratikus képzés Izraelben

